

D O D A T A K

FRANJEVAČKA BOGOSLOVIJA U ZAGREBU (1613—1783)

Dr Franjo Emanuel HOŠKO

Prigodom 300-godišnjice osnutka sveučilišta u Zagrebu i zagrebačkog bogoslovskog fakulteta uputno je upozoriti na visokoškolsku ustanovu koju su u prošlosti u Zagrebu vodili franjevci provincije sv. Ladislava.

U Zagrebu, na Kaptolu nedaleko od katedrale, borave franjevci još od 13. stoljeća. Sve do polovice 15. st. svi su franjevci između Save i Drave bili članovi Ugarske provincije sv. Marije. Na tom području počinju dva stoljeća kasnije nastojanja franjevaca Hrvata oko osnivanja vlastite nacionalne franjevačke zajednice. Rezultat mnogih napora bila je najprije samostalna kustodija (1655—1661), a zatim provincija sv. Ladislava (1661—1900)¹.

U okviru tih nastojanja oko samostalnosti treba smjestiti i osnivanje **visoke škole moralnog bogoslovlja** koja se 1613. spominje u zagrebačkom franjevačkom samostanu i djeluje pod pokroviteljstvom hrvatskog plemstva². Ondje je također prije 1633. djelovala i **filozofska visoka škola**³. U spomenutim se visokim školama predavalo samo povremeno tako dugo dok ih nije zaštitila samostalna provincija sv. Ladislava. Naime, poslije 1655. brzo napreduju i čine jedinstven odgojno-obrazovni zavod gdje se franjevačkim studentima predaje skotistička filozofija i teologija.

Nagli korak u svom razvoju učinila je Franjevačka bogoslovija u Zagrebu 1670. Tada je vrhovna uprava Reda dodijelila školi naslov »studium generale II classis«. Ovo je promaknuće uvjetovalo promjenu nastavnog plana jer se uz izlaganje moralnog bogoslovlja počelo predavati i dogmatsko. Tako je Franjevačka bogoslovija u Zagrebu u crkvenom zakonodavstvu bila izjednačena s teološkim fakultetima onoga vremena. Jedanaest godina kasnije bogoslovija ima naslov »studium

1. F. E. HOŠKO, *Šematizam Hrvatske franjevačke provincije svetog Ćirila i Metoda*, Zagreb 1969, str. 11-15.

2. L. WADDING, *Annales Minorum* 3, sv. XXV, str. 61. — Za upoznavanje povijesti visokog školstva u franjevačkoj provinciji sv. Ladislava usp. F. E. HOŠKO, *Škole hrvatske franjevačke provincije sv. Ladislava (1613—1783). Prilog povijesti hrvatske filozofije i teologije* u 17. i 18. st. Zagreb 1968.

3. *Arhiv franjevačkog samostana u Zagrebu*, Dokumenti od 1600—1700, Pismo provincijala Franje Draškovića 3. IX 1633; *Arhiv franjevačkog samostana u Varaždinu*, »Haec est descriptio...«, str. 4.

jubilationis» koji omogućuje profesorima sticanje najvišeg prosvjetnog naslova u Franjevačkom redu, naime lektora jubilate. Među najuglednije obrazovne ustanove u Redu uvrštena je zagrebačka Franjevačka bogoslovija 1700. kad je proglašena generalnim učilištem I razreda.

Premda je Franjevačka bogoslovija u Zagrebu bila visokoškolska ustanova za filozofsko i teološko obrazovanje svećenika franjevačke provincije sv. Ladislava, u njoj su često studirali i članovi drugih provincija, posebno Bosanske, a povremeno i svjetovni klerici. U sastavu bogoslovije bio je uz »studium philosophiae« i »studium generale I classis theologiae« dvanaest godina također i »studium canonum«, tj. učilište crkvenog prava (1727—1739). Bogoslovija je usvojila nastavni program visokih škola u Franjevačkom redu. Po tom programu filozofiju je dvije godine tumačio jedan profesor po Duns Skotovim obradama Aristotelove Logike, Fizike i Metafizike, a teologiju su predavala četiri godine dva ili tri profesora razlažući četiri knjige Sentencija Petra Lombarda, opet u interpretaciji Ivana Duns Skota. Profesori su se služili i djelima poznatih skotista onoga vremena pa u samostanskoj knjižnici nalazimo djela Mastriusa, Dupasquiera, Belluttija, Frasena, Boyvina, Krispera i dr. Bogoslovija je štoviše ostala vjerna skotističkoj orijentaciji i nakon reformnih zahvata u program visokih škola sa strane prosvjetiteljskih austrijskih vladara (1752, 1774. i 1779). Neki su profesori priredili svojim studentima vlastite priručnike različitih filozofskih i teoloških traktata. Većina je tih spisa ostalo u rukopisu, ali je ipak impozantan njihov broj: 26 rukopisa filozofije, 28 dogmatske teologije, 12 moralnog bogoslovlja, 7 crkvene povijesti, 5 svetopisamskog sadržaja i 3 crkvenog govorništva. Među rukopisima postoji nekoliko sustavnih obrada cjelokupne skotističke filozofije (autori: Antun Šimunarić, Leonardo Potočnjak, Oton Česenika, Rupert Hackl, Eugen Klimpacher, Gerard Židić, Sabin Sekovanić i Ladislav Lacković), odnosno svih traktata skotističke teologije (autori: Vjenceslav Sklenski, Kerubin Delamartina, Bernardin Galjuf i Alban Jambreković). Osobito su vrijedna pažnje tiskom izdana djela kontroverzističkog sadržaja Venancija Vrtarića **Epitome im et opportuna ...** (Budae 1729) i Kerubina Pehma **Manuale Theologiae dogmaticae ...** (Zagrebiae 1765) te skotistička mariologija Elzeara Tauzesa **Corona stellarum duodecim ...** (Zagrebiae 1748).

Zagrebačka je Franjevačka bogoslovija nakon 1670. imala pravo dijeliti naslove profesora filozofije i teologije (tzv. lector philosophiae, lector theologiae, lector generalis i lector jubilate), i to poslije uspješno završenog redovitog studija i posebnih višestrukih kvalifikacionih ispita. Upravo su ti ispiti, kao i skolastičkom metodom nastave propisane javne godišnje rasprave studenata, osigurali Bogosloviji prisutnost u javnosti i omogućili profesorima i studentima Zagrebačke isusovačke akademije i pavlinske filozofske škole u Remetama upoznavanje skotističke filozofske i teološke baštine. Teze tih javnih rasprava redovito su izdavane tiskom, tako da još danas nalazimo preko šezdeset popisa teza s rasprava održanih u Zagrebu ili kojem drugom školskom centru provincije sv. Ladislava (Varaždin i Pečuh).

Rad Franjevačke bogoslovije u Zagrebu prekinuo je 1783. car Josip II svojim reformnim odredbama. Do te godine, prema nepotpunim podacima, školovalo se je na svim bogoslovskim školama provincije sv. Ladislava oko 1000 studenata, a u Zagrebu je završilo studij oko 290 studenata. U istom je razdoblju (1613—1783) na filozofskom učilištu Franjevačke bogoslovije u Zagrebu predavalo 56 profesora, a također se je 56 izmijenilo na teološkim katedrama.

Ovaj kratak prikaz iznosi samo u osnovnim obrisima rad Franjevačke bogoslovije u Zagrebu jer želi prije svega upozoriti na postojanje ove visokoškolske ustanove koja je uz katedralnu bogosloviju biskupa Jurja Draškovića (1576) najstarija filozofsko-teološka škola u Sjevernoj Hrvatskoj. Osim toga, u toj je Bogosloviji još prije tristo godina (1670) uvedena široka fakultetska nastavna osnova u teologiji, i to 74 godine prije nego na teološkom fakultetu Zagrebačke isusovačke akademije. Napokon, rad te Bogoslovije treba ocijeniti i sa stanovišta teološke kulture u Hrvatskoj kao trajan izvor pozitivnih doprinosa iz skotističke filozofije i teologije.

SUMMARIUM

Skolastička filozofija u Zagrebu i širem zagrebačkom području 17. i 18. st. njegovana je na filozofskim školama franjevačke provincije sv. Ladislava (1661 — 1900). Prva od tih škola spominje se 1633. u Zagrebu. U razdoblju od početaka filozofskog visokog školstva pa do ukidanja redovničkih filozofskih i teoloških visokih škola po caru Josipu II godine 1783. djelovale su slijedeće filozofske škole: u Zagrebu 113 godina, u Varaždinu 86, u Čakovcu 32, u Krapini 22, u Remetincu 12, u Virovitici 9, u Kloštru Ivaniću 6, u Koprivnici 3 i dvije godine u Križevcima.

Nastavni program u tim školama bio je usklađen skotističkom planu nastave u Franjevačkom redu; štoviše i onda kad su zahtjevi državnih vlasti (1752, 1774, 1779.) tražili promjene. Profesori su slijedili djela uvaženih skotista ili pisali vlastite obrade filozofskih disciplina. Njihovi su spisi ostali u rukopisima. Osam autora, tj. Leonardo Potočnjak (1734—1804), Oton Česenika (1738—1782), Eugen Klimpacher (1738—1817), Rupert Hackl (1735—?), Gerard Židić (1742—1781), Sabin Sekovanić (1748—1815), Ladislav Lacković (1748—1830) i jedan anonimni, napisali su cijeli sustav filozofskih disciplina. Autori ostalih rukopisa su: Antun Šimunarić (1721—1773), Adalbert Belaj (1730—1783), Alan Moshomer (1731—1789), Adolf Hämerle (1741—1788), Makarije Sinković (1744—1773), Bernardin Farkašić (1745—1784), Inocent Hecner (1741—1816) i Zaharija Zombory (1747—1776). Tih 26 rukopisa iz filozofije i 8 tezarija javnih filozofskih rasprava preostali su kao dokaz skotističkog filozofskog interesa na filozofskim školama franjevačke provincije sv. Ladislava sa središtem u Zagrebu.